

УДК 330.342;005;330.322;005.936.3;332.12

Сахацький Микола Павлович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Одеська державна академія будівництва та архітектури;
професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет*

Sakhatskyi Mykola

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Management and Marketing
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture;
Professor of the Department of Management
Odesa State Agrarian University
ORCID: 0000-0001-8765-766X*

Запша Галина Миколаївна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет*

Zapsha Halyna

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Management
Odesa State Agrarian University
ORCID: 0000-0003-2657-9367*

Старчиков Андрій Сергійович

*аспірант
Одеського державного аграрного університету*

Starchykov Andrii

*Postgraduate Student of the
Odesa State Agrarian University
ORCID: 0009-0004-6883-4439*

Ганенко Олег Петрович

*аспірант
Одеського державного аграрного університету*

Hanenko Oleh

*Postgraduate Student of the
Odesa State Agrarian University
ORCID:0009-0003-4648-6149*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10642

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ЗАЛУЧЕННЯМ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК
ПІДПРИЄМСТВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

**ECONOMIC MECHANISM FOR MANAGING
INVESTMENT ATTRACTION IN THE DEVELOPMENT
OF ENTERPRISES OF TERRITORIAL COMMUNITIES**

Анотація. Вступ. Актуальність науково прикладного дослідження економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад спричинюється необхідністю надійного науково-економічного супроводу забезпечення високої якості життя людей, об'єктивною основою якої постає збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної сфер життєдіяльності кожної територіальної громади країни, що потребує стабільного інвестування суб'єктів господарювання та компетентного управління на рівні органів місцевого самоврядування.

Мета. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка науково-прикладних рекомендацій щодо посилення економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) праці вчених з економічного механізму управління, менеджменту, інвестування, організаційно-економічного розвитку підприємств, територіальних громад. 2) Офіційні статистичні матеріали щодо кількості діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, вартості та структури джерел капітальних інвестицій, кількості територіальних громад.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: критичний (для представлення різних точок зору при ідентифікації категоріального апарату); порівняння (для дослідження вартості та структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування); вимірювання (для дослідження кількості територіальних громад та суб'єктів господарювання); аксіоматичний (для формулювання теоретичних положень щодо економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад як економічної категорії); аналізу (для розкриття змісту економічного механізму управління); синтезу (для висвітлення взаємозв'язку компонент економічного механізму); абстрагування (для формулювання рекомендацій зі створення сприятливого інвестиційного клімату в територіальних громадах та узагальнюючих висновків).

Результати. У науковій статті встановлено, що економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад представляє собою сукупність компонент, цілеспрямований взаємозв'язок і взаємодія яких в кластерному просторі покликані забезпечувати ефективне функціонування всієї економічної системи громади. Складовими елементами такого механізму виступають наявні та залучені в громаду ресурси, методи управління, інститути та економіко-соціальні відносини між суб'єктами економічної діяльності.

Обґрунтовано, що економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад передбачає цілеспрямовану взаємодію підприємств, органів державної влади та місцевого самоврядування в напрямках, за якими у відповідних територіальних кластерах здійснюється розвиток: державно-приватного партнерства; ринкової інфраструктури; підприємницької діяльності; співпраці з міжнародними фінансовими інститутами; інформаційних систем та технологій; логістичної інфраструктури; транспортної інфраструктури; енергетичної інфраструктури; телекомунікаційної системи; соціальної та екологічної сфери.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на проблемах розвитку територіальних громад стосовно формування в них сприятливого інвестиційного клімату, стимулювання підприємницької діяльності, розвитку ринкової інфраструктури, заохочення державно-приватного партнерства.

Ключові слова: економічний механізм управління, менеджмент, дослідження, інвестиції, підприємства, територіальні громади.

Summary. Introduction. The relevance of scientific and applied research into the economic mechanism for managing investment in the development of enterprises of territorial communities is caused by the need for reliable scientific and economic support for ensuring a high quality of life for people, the objective basis of which is the balanced development of the economic, social and environmental spheres of life of each territorial community of the country, which requires stable investment by business entities and competent management at the level of local government bodies.

Purpose. The purpose of the study is to substantiate theoretical and methodological provisions and develop scientific and applied recommendations for strengthening the economic mechanism for managing investment in the development of enterprises of territorial communities.

Materials and methods. The research materials are: 1) works of scientists on the economic mechanism of governance, management, investment, organizational and economic development of enterprises, territorial communities. 2) Official statistical materials on the number of operating business entities by type of economic activity, the cost and structure of sources of capital investments, the number of territorial communities.

In the process of conducting the research, the following scientific methods were used: critical (to present different points of view when identifying the categorical apparatus); comparison (to study the cost and structure of capital investments by sources of financing); measurement (to study the number of territorial communities and business entities); axiomatic (to formulate theoretical provisions regarding the economic mechanism for managing investment in the development of enterprises of territorial communities as an economic category); analysis (to reveal the content of the economic mechanism of management); synthesis (to highlight the interconnection of the components of the economic mechanism); abstraction (to formulate recommendations for creating a favorable investment climate in territorial communities and generalizing conclusions).

Results. The scientific article establishes that the economic mechanism for managing investment in the development of enterprises of territorial communities is a set of components, the purposeful interconnection and interaction of which in the

cluster space are designed to ensure the effective functioning of the entire economic system of the community. The constituent elements of such a mechanism are the resources available and involved in the community, management methods, institutions and economic and social relations between economic entities.

It is substantiated that the economic mechanism for managing investment in the development of enterprises of territorial communities provides for targeted interaction between enterprises, state authorities and local governments in the areas in which the development of the following is carried out in the relevant territorial clusters: public-private partnership; market infrastructure; entrepreneurial activity; cooperation with international financial institutions; information systems and technologies; logistics infrastructure; transport infrastructure; energy infrastructure; telecommunications system; social and environmental spheres.

Discussion. In further scientific research, it is proposed to focus attention on the problems of development of territorial communities in terms of forming a favorable investment climate in them, stimulating entrepreneurial activity, developing market infrastructure, and encouraging public-private partnerships.

Key words: economic governance mechanism, management, research, investments, enterprises, territorial communities.

Постановка проблеми. Актуальність науково-прикладного дослідження економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад спричинюється:

по-перше, необхідністю надійного науково-економічного супроводу забезпечення високої якості життя людей, об'єктивною основою якої постає збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної сфер життєдіяльності кожної територіальної громади країни, що потребує стабільного інвестування суб'єктів господарювання та компетентного управління на рівні органів місцевого самоврядування;

по-друге, належністю підприємств до основної ланки постачання населенню територіальних громад матеріальних та нематеріальних благ, що, з одного боку, залучає людей до безпосереднього їх створення, а з іншого — передбачає задоволення життєвих потреб кожного учасника виробничо-господарського процесу;

по-третє, перспективністю участі територіальних громад в національному та світовому поділі праці за рахунок презентації результатів своєї виробничо-господарської діяльності, унікальність яких породжується природно-ландшафтними, економічними, культурними, побутовими, екологічними, історичними, етнічними та ментальними особливостями ресурсного потенціалу кожної соціально-територіальної ойкумени;

по-четверте, значущістю примноження власного ресурсного потенціалу кожної територіальної громади, що потребує їх стабільного інвестиційного забезпечення, можливого за умови конкурентних, з позицій вигідності та прозорості, економічних пропозицій;

по-п'яте, пріоритетністю використання економічних методів управління в силу утвердження в Україні і в світі ринкових відносин як основного способу взаємодії між виробниками і споживачами через купівлю-продаж товарів шляхом добровільних обмінних процесів;

по-шосте, обмеженістю інвестиційних ресурсів в силу широкомасштабної агресії з боку Російської федерації по відношенню до України, що посилює

в країні ринкові невизначеності й ризики матеріальних і нематеріальних втрат, яких інвестор намагається уникати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науково-прикладне дослідження проблеми економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад висвітлюється вітчизняними та зарубіжними вченими досить різнобічно і в цілому, і в розрізі її окремих структурних компонент. Так, сутність та зміст економічного механізму управління розкривають Бужимська К. О., Царук І. М. [1], Єршова О. О. [2], Присяжнюк П. В. [3], Ткачук В. І. [4], Козловський В. О., Дончак Л. Г. [5], Волошина С. В. [6], Ареф'єва О. В., Побережна З. М. [7], Зборовська О. М. [8] та інші вчені. Наукові дослідження щодо залучення інвестицій у розвиток підприємств представляють Мацибора Т. В. [9], Павлович Р. Ф. [10], Баланюк І., Іваночко Б. [11], Герзанич В., Петрецький І. [12], Мацука В. М. [13] та інші дослідники-економісти. Економіко-соціальний розвиток територіальних громад висвітлюють Малік М. Й., Забуранна Л. В. [14], Томашук І. В. [15], Швець А. А. [16] та інші вчені. Разом з тим залишаються спірні питання стосовно сутності та змісту економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад як самостійної економічної категорії; нагального науково-прикладного розв'язання потребує проблема створення в реальній дійсності сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад в умовах війни та можливої втрати матеріальних і нематеріальних активів.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка науково-прикладних рекомендацій щодо посилення економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) праці вчених з економічного механізму управління, менеджменту, інвестування, організаційно-економічного розвитку підприємств, територіальних громад. 2) Офіційні статистичні матеріали щодо

кількості діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, вартості та структури джерел капітальних інвестицій, кількості територіальних громад.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: критичний (для представлення різних точок зору при ідентифікації категоріального апарату); порівняння (для дослідження вартості та структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування); вимірювання (для дослідження кількості територіальних громад та суб'єктів господарювання); аксіоматичний (для формулювання теоретичних положень щодо економічного механізму управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад як економічної категорії); аналізу (для розкриття змісту економічного механізму управління); синтезу (для висвітлення взаємозв'язку компонент економічного механізму); абстрагування (для формулювання рекомендацій зі створення сприятливого інвестиційного клімату в територіальних громадах та для узагальнюючих висновків).

Виклад основного матеріалу. Дослідженнями встановлено, що економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад завдяки своїй повсякденній актуальності, багатофункціональності та багатогранності висвітлюється досить різнобічно як в цілому, так і в розрізі своїх основних компонент. Так, досліджуючи сутність і структуру механізмів управління, Бужимська К. О. та Царук І. М. подають їх в розвитку підприємства як сукупність взаємопов'язаних загальних функціональних складових управлінського процесу в якості самостійних механізмів: розробки плану розвитку; організаційно-економічний; реалізації плану; контролю та оцінювання результатів; коригування плану; координації; регулювання; мотивації [1, с. 278–287]. В даному випадку організаційно-економічний компонент вказується як цілісний відповідно до загальної управлінської функції «організація» без виокремлення економічної складової в зазначеному механізмі.

Дослідниця Єршова О. О. під механізмом управління розвитком бізнес-процесів розуміє: «... систему принципів, форм, засобів, методів, функцій, технік, інших інструментів управління бізнес-процесами, які у своїй взаємодії дають змогу виявити та описати потенціал того чи іншого бізнес-процесу, цілеспрямований вплив на який за допомогою суб'єкта управління забезпечує максимально безболісний для підприємства перехід від поточного стану бізнес-процесу до обраного майбутнього стану цього ж бізнес-процесу, що є бажаним і кращим від попереднього стану» [2, с. 85–86]. Поділяючи точку зору вченої щодо складу механізму управління розвитком бізнес-процесів, вважаємо, що цілеспрямований вплив на бізнес-процес в реальному ринковому середовищі не завжди в змозі забезпечити

максимально безболісний для підприємства перехід до майбутнього стану. Спірним також є те, що стан цього нового бізнес-процесу завжди буде відповідати бажаному і кращим від попереднього.

Досліджуючи сутність, види та складові механізм управління, Присяжнюк П. В. цілком правомірно пропонує відносити до складових елементів механізму управління «... методи, форми, інструменти, принципи, об'єкти управління, вплив на які здійснюється з метою досягнення визначених раніше задач та поставлених цілей» [3]. При цьому економічний механізм управління дослідником пропонується подавати як «... сукупність елементів планування та прогнозування за допомогою яких здійснюється в організації формування політик ціноутворення, економічного стимулювання, фінансового кредитування, налагодження системи формування та розподілу прибутку, стимулювання до продуктивності трудових ресурсів та покращення матеріально технічного забезпечення» [3].

Вчений виокремлює планування та прогнозування, бо їх використання допомагає здійснювати всі інші складові економічного механізму, і тим самим показує до певної міри їх пріоритетність в цьому механізмі. Проте, вважаємо, в умовах ринкової дійсності пріоритетом економічного механізму управління суб'єктів господарювання постає отримання прибутку. Підтвердженням слугує те, що найчастіше саме отримання прибутку фігурує в статутних документах підприємницьких структур як ціль їх утворення та функціонування.

Моделювання організаційно-економічного механізму у сільськогосподарських підприємствах, які системно і поглиблено в дослідженнях проводить Ткачук В. І., дозволяє вченому зробити цілком справедливе узагальнення, що «... економічний механізм є інструментом ефективного використання ресурсів в процесі виробництва. Складовими цього механізму є ринкова структура організації виробництва, підприємство у аграрній сфері, маркетинг, менеджмент, інфраструктура ринку тощо» [4, с. 18]. Адже дійсно, ринкова структура організації виробництва гарантує отримання доходу, бо відповідає існуючому поточному попиту на ринку.

Вчені Козловський В. О. та Дончак Л. Г. в монографічному дослідженні внутрішнього економічного механізму виробничих підприємств цілком логічно структурують науковий пошук в розрізі теоретико-методичних основ формування такого механізму, аналізу його сучасного стану розвитку та функціонування, а також проектною складовою стосовно удосконалення внутрішнього економічного механізму як напряму підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. Наукова методологія дослідження та використаний системний підхід дозволяє дослідникам зробити узагальнююче визначення внутрішнього економічного механізму підприємства, який «... з однієї сторони, є складовим

елементом системи економічного механізму, якому він підпорядковується, а з іншої — відносно самостійною складною системою, яка являє собою сукупність певних економічних елементів та взаємозв'язків між ними на рівні структурних підрозділів» [5, с. 15–16]. Проте науковцям доцільно було б уточнити якому саме економічному механізму підприємства підпорядковується внутрішній економічний механізм. Бо цього не зрозуміло також і з підсумкового визначення внутрішнього економічного механізму підприємства, зробленого на 24 сторінці зазначеної монографії.

Дослідниця Волошина С.В. при розкритті економічного механізму управління концентрується на його ефективності предметно використання матеріальних ресурсів підприємства. Погоджуючись із запропонованими вченою напрямками вдосконалення традиційного економічного механізму управління ефективністю використання матеріальних ресурсів підприємств, особливо в частині реалізації наукових підходів до процесу нормування матеріальних ресурсів, підвищення точності діагностики стану використання матеріальних ресурсів, розвитку системи матеріального стимулювання за економію матеріальних ресурсів [6, с. 163–164], дискусійним вважаємо наведену тут пропозицію з виокремлення в самостійну структурну ланку управлінський підрозділ з нормування та оцінки використання матеріальних ресурсів. Бо такий самостійний підрозділ до певної міри дублює функції планово-економічної служби, масштабує кількість управлінських зв'язків та розширює штат функціональних керівників апарату управління підприємства.

З позицій запобігання ризикам діяльності підприємства під час реалізації антикризового управління, досліджують економічний механізм Ареф'єва О.В. та Побережна З.М. Запропонований ними економічний механізм антикризового управління підприємства, дійсно має комплексний, системний характер і являє собою взаємодію різних інструментів та важелів [7, с. 20], прикладне використання яких надає підприємству стійкості та ринкової конкурентоспроможності. Їх наукова праця набуває особливої ваги через широкомасштабну війну та агресивний тероризм з боку військ Російської Федерації, коли, незалежно від місця ведення бойових дій, в умовах перманентних ризиків знаходиться кожний суб'єкт господарювання та потребує, відповідно, антикризового управління.

Економічний механізм управління дослідниця Зборовська О.М. подає в контексті розвитку промислового підприємства. Вказуючи, що «... за ринкових умов господарювання до основних економічних механізмів в промисловому комплексі належать цінний і фінансовий механізми [8, с. 25], вчена тим самим віддає належне значенню інвестиційному забезпеченню як складового компоненту фінансового механізму. Проте наведена модель економічного

механізм стосується всього промислового комплексу, що виходить за межі зазначеної мети дослідження та призводить до втрати низки внутрішньогосподарських складових економічного механізму.

Інвестиційне забезпечення розвитку підприємств територіальних громад також досліджується з різної площини. Так, Мацибора Т.В. висвітлює інвестиційну діяльність у сільському господарстві країни з позицій викликів і загроз в умовах ведення війни. Розкривається відмінність інвестування до початку бойових дій та проблеми залучення інвестицій в аграрний сектор з початком широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України [9]. Особливої уваги для науковців і практиків заслуговують обґрунтуванні дослідницею пріоритетні напрями інвестування вітчизняних аграріїв. Вважаємо, що їх дотримання сприятиме адаптації сільськогосподарського виробництва до вимог воєнного і повоєнного відновлювального періоду.

Методичний підхід до формування стратегії інвестування дослідник Павлович Р.Ф. подає в контексті розвитку Національної інноваційної системи. Надзвичайно актуальною є пропозиція науковця стосовно використання підходів бізнес-ангелів, що передбачає інвестування проєктів на ранніх стадіях їх розвитку [10, с. 45]. Бо новаторські проєкти, дійсно, потребують тривалого часу на реалізацію, а пакети акцій на них тільки з часом демонструють свою економічну привабливість.

Дослідники Баланюк І. та Іваночко Б. вивчають процеси інвестиційного забезпечення територіальних громад з позицій їх соціально-економічного розвитку. Ними цілком правомірно наголошується на вагомості залучення інвестицій для розвитку в конкретних громадах охорони здоров'я, освіти, культури та спорту, місцевого бізнесу, екологічної безпеки, житлово-комунального господарства та благоустрою територій [11, с. 91–98]. Справедливо вказуючи на те, що «... інвестиційне забезпечення розвитку територіальної громади — складний процес, який передбачає формування організаційно-економічних механізмів із залучення достатньої кількості інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи громад» [10, с. 93], розкриваючи структурні компоненти цього забезпечення [11, с. 93–96], вченим варто було б сфокусувати увагу на дії цього механізму як системній цілісній єдності.

Вчені Герзанич В. та Петрецький І. розкривають теоретичні аспекти інфраструктурного забезпечення перебігу інвестиційного процесу у його взаємозв'язку з інноваційними стосовно розвитку сільських територій. При цьому економічна сутність інфраструктурного забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу розвитку сільських територій дослідники трактують «... як систему спеціалізованих державних та недержавних інвестиційних інститутів основного й допоміжного призначення, націлених на створення умов для капітальних та інтелектуальних

вкладень в об'єкти підприємницької діяльності для стимулювання інноваційних змін у господарській практиці і суспільній діяльності, здатних сприяти подальшому інтенсивному соціально-економічному розвитку частини території держави поза межами міст, що мають адміністративно-територіальну (сільські поселення, села, сільські ради) та функціональну приналежність, а також власні соціальні, виробничі, екологічні, фінансово-економічні, етнічно-культурні та ін. особливості» [12, с. 181]. Поділяємо точку зору вчених щодо значущості інвестиційних інститутів в розвитку сільських територій, що витікає з наведеного ними визначення.

Тренди іноземного інвестування в Україні в сучасних умовах досліджує Мацука В. М. Вважаємо своєчасною та правильною позицію дослідника про необхідність формувати інвестиційну привабливість України за рахунок поєднання державних і ринкових важелів впливу. Очікування вченого щодо можливого буму та збільшення інвестування, особливо після війни, в розвиток таких сфер як: енергетична, military-tes, кібер-безпека, будівництво, рітейл, інфраструктура, охорона здоров'я [13, с. 88–94], є правомірними та такими, що витікають із практики реальної економіки. Водночас, в наведений перелік сфер пріоритетного інвестування варто було б включити аграрний сектор, освіту та науку, які безпосередньо впливають на рівень якості життя населення країни.

Вчені аграрної економіки Малік М. Й. та Забуранна Л. В. концентрують свою увагу на процесах розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади. Погоджуємося з ними в тому, що соціально-економічні можливості розвитку сільських територій значною мірою визначають економічні, соціальні, екологічні, культурно-історичні та інституціональні чинники [14, с. 5–14]. Особливої ваги дійсно набувають відносини власності щодо наявних на певній території ресурсів та організація управління їх розвитком.

Вчений Томашук І. В., при дослідженні розвитку сільських територій в умовах децентралізації влади, наголошує на необхідності передачі місцевому самоврядуванню значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Обґрунтовується доцільність, в інтересах мешканців територіальних громад, використовувати інклюзію, що активізує участь місцевих жителів у розвитку сільських поселень [15, с. 88–101]. Адаже безпосереднє залучення мешканців громад до розробки і реалізації проєктів з вирішення конкретних місцевих проблем включає в господарський оборот наявні на цій території людські, земельно-ландшафтні, природно-біологічні, матеріально-технічні та фінансові ресурси.

Поглиблені дослідження, які проводили Малік М. Й. та Швець А. А. щодо розвитку сільських територій, дозволили вченим зробити цілком правомірні висновки про об'єктивну необхідність підприємницької діяльності, кооперації та агропромислової

інтеграції. Виробництво сільськогосподарської продукції на основі приватної власності здійснюється на власний ризик виробника, передбачає його самостійність у прийнятті рішень щодо ринків збуту, виборі посередників, товарного асортименту, комунікації зі споживачами [16, с. 50–62]. Всі наведені характеристики в повній мірі відповідають необхідним для підприємницької діяльності властивостям. Їх використання в сільських територіальних громадах дозволяє вирішувати проблему працевлаштування селян за місцем проживання, реалізовувати наявний людський, земельний та матеріально-технічний потенціал.

Різноманітність та багатофункціональність розвитку підприємств територіальних громад підтверджується дослідженнями, що висвітлюється в працях Гадзало Я. М. та Лузана Ю. Я. з удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій [17, с. 6–18], Шибаніна В., Шибаніної О. та Кормишкіна Ю. з впровадження принципів циркулярної економіки для сприяння розвитку сільських територій [18, с. 51–59], наукових напрацювань інших вчених.

Проведене дослідження дозволяє зробити узагальнюючий висновок щодо того, що економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад в якості економічної категорії віддзеркалює сукупність компонент, цілеспрямований взаємозв'язок і взаємодія яких в кластерному просторі покликані забезпечувати ефективне функціонування всієї економічної системи громади за рахунок коштів різних джерел інвестування. Складовими елементами такого механізму виступають наявні та залучені в громаду ресурси, інститути, методи управління та економіко-соціальні відносини між суб'єктами економічної діяльності. Реалізацію економічного механізму здійснюють підприємства та організації, що в результаті інвестування забезпечують розподіл ресурсів, виробництво товарів та здійснення послуг, обмін, розподіл та споживання результатів виробничо-господарської діяльності.

Згідно даних офіційної статистики у 2023 р. загальна кількість діючих суб'єктів господарювання за всіма видами економічної діяльності становила 1913257 одиниць. З них фізичні особи-підприємці 1605341 од. або 83,9% від всієї кількості [19]. Відтак, абсолютна більшість суб'єктів господарювання в Україні на власний ризик реалізує здатність до праці шляхом самостійної підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

Найбільша кількість суб'єктів господарювання в країні фіксується в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів — 714544 од., або 37,3% від загального числа в Україні. Серед лідерів економічних видів економічної діяльності за кількістю суб'єктів господарювання по країні знаходяться: інформація та

телекомунікації — 306822 од. (16%), професійна, наукова та технічна діяльність — 160419 од. (8,4%). Абсолютними аутсайдерами в цьому кількісному рейтингу суб'єктів господарювання виступають: фінансова та страхова діяльність — 10106 од. (0,5%), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок — 16116 од. (0,8%), освіта — 25321 од. (1,3%) [19].

Джерелами капітальних інвестицій суб'єктів господарювання виступають кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, власні кошти підприємств та організацій, кредити банків та інші позики, кошти інвесторів-нерезидентів, кошти населення на будівництво житла, кошти інших джерел фінансування. Вартість та структура капітальних інвестицій суб'єктів господарювання в країні у 2023 р. наведена в таблиці 1.

Згідно наведених даних у 2023 р. основним джерелом фінансування капітальних інвестицій підприємств та організацій виступають їх власні кошти з часткою в загальній вартості 72,2%. На кошти державного бюджету приходиться 9,9% від всіх інвестицій, а на кошти місцевих бюджетів — 7,2%. Мінімальну питому вагу в загальній вартості капітальних інвестицій займають кошти інвесторів-нерезидентів — всього 0,1%.

Панівне положення власних коштів підприємств як джерела капітальних інвестицій свідчить про наявність значних ресурсів для інвестування, що знаходяться за межами господарюючих суб'єктів. При цьому масштаб цих зовнішніх інвестиційних ресурсів багаторазово перевершує потенціал і можливості самих підприємств. Відтак, економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад передбачає цілеспрямоване проведення комплексу заходів з координації спільних дій як з боку керівництва підприємств, так і органів державної влади та місцевого самоврядування з метою формування в територіальних громадах сприятливого інвестиційного клімату.

Кількість таких територіальних громад на 1 січня 2022 р. становила 1469 одиниць. Вони територіально розташовані в 461 містах, 881 селищах міського типу, 28369 сільських населених пунктах [21].

Ці дані засвідчують, що в Україні територіальні громади мають значне просторове розосередження й, відповідно, власні особливості географічно-ландшафтного, природно-кліматичного, економічного, соціального, екологічного, історичного та етнічного характеру.

Формування в кожній територіальній громаді сприятливого інвестиційного клімату потребує врахування наявних в них особливостей та співпраці підприємств, органів державної влади та місцевого самоврядування в напрямках, за якими у відповідних територіальних кластерах здійснюється цілеспрямований з боку менеджменту розвиток:

- державно-приватного партнерства — на основі підготовки для територіальних громад професійних менеджерів з публічного управління та адміністрування, компетенції яких полягають в плануванні, організації, координації, регулюванні та контролі за взаємодією підприємств різних форм власності та господарювання, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо спільного фінансування, будівництва, експлуатації та управління інфраструктурними проектами через їх юридичний та фінансовий супровід з боку відповідної територіальної громади, у той час як приватний бізнес бере на себе частину фінансових, матеріально-технічних та управлінських ризиків;
- ринкової інфраструктури — завдяки формуванню (відкриттю філій) банків, бірж, фінансово-кредитних посередників, комерційних фондів, страхових агенцій, обслуговуючих кооперативів, служб зайнятості, торговельно-посередницьких та інших підприємств, організацій та установ, які забезпечують стабільне функціонування виробничо-господарських взаємозв'язків, міжгосподарську взаємодію ринкових суб'єктів, безперервний рух товарів, надання комерційних послуг, переміщення матеріальних та нематеріальних цінностей, постачання робочої сили в різні сфери життєдіяльності громади;
- підприємницької діяльності — за рахунок: створення для підприємців системи інформаційно-консультаційного забезпечення, підтримування

Таблиця 1

Вартість та структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2023 р., грн.

Джерела фінансування	Вартість, грн.	Частка, %
Усього, у тому числі за рахунок:	395450014	100,0
– коштів державного бюджету	38994634	9,9
– коштів місцевих бюджетів	28554230	7,2
– власних коштів підприємств та організацій	285674884	72,2
– кредитів банків та інших позик	11649129	2,9
– коштів інвесторів-нерезидентів	290257	0,1
– коштів населення на будівництво житла	21788763	5,5
– інших джерел фінансування	8498117	2,1

Джерело: сформовано на основі [20]

- підприємців освітньою та науковою кваліфікаційною підготовкою, впровадження податкових пільг (зменшення або звільнення від сплати певних податків окремих категорій платників податків) та субсидій для підприємств та організацій через пільгові кредити та безповоротні гранти, надання грошових коштів на покриття витрат та реалізацію перспективних економіко-соціально-екологічних проєктів тощо;
- співпраці з міжнародними фінансовими інститутами, що займаються забезпеченням фінансових ресурсів, наданням кредитів, інвестуванням в людський капітал, соціально-економічним консультуванням, просуванням товарів та послуг підприємств територіальної громади на світовий ринок;
 - інформаційних систем та технологій, складові яких (апаратні, програмні, організаційні) сприяють збору, обробці, передачі даних та забезпечують автоматизацію процесів управління, оперативність прийняття управлінських рішень, можливість використання штучного інтелекту та впровадження автоматизації як у виробничо-господарську діяльність підприємств, так і в усі сфери територіальних громад та життєдіяльності їх населення;
 - логістичної інфраструктури, що включає розбудову транспортної мережі, складського господарства та терміналів для вантажних перевезень, центрів з обробки та зберігання товарів, інформаційних систем та технологій, логістичних управлінських структур з інтеграції всіх ланок логістичного ланцюга для транспортування, зберігання, обробки та розподілу товарів;
 - транспортної інфраструктури, система якої передбачає наявність доступних та якісних автомобільних доріг, аеропортів, морських та річкових портів, залізничних шляхів сполучення, організаційних структур з моніторингу та управління рухом, включно з ІТ-системами для планування та обробки інформаційних даних, що впливає на швидкість та своєчасність виконання замовлень та перевезення вантажів;
 - енергетичної інфраструктури, об'єкти та технології яких забезпечують виробництво, передачу, розподіл та споживання енергії на різних рівнях економіки та побуту, з врахуванням структурних зрушень стосовно скорочення споживання традиційних джерел енергії (нафти, природного газу,

вугілля тощо) та нарощування споживання відновлювальної екологічно чистої енергетики (сонячної, вітрової, гідроелектричної, біопалива тощо);

- телекомунікаційної системи, складовими яких виступають різноманітні канали зв'язку (телевізійні, телефонні, комп'ютерні), що використовуються для передачі інформації на відстані, цифрових комунікацій та ведення бізнесу;
- соціальної та екологічної сфери, що передбачає формування результативної системи організацій та установ з надання послуг в сфері охорони здоров'я, освіти, науки, культури, соціального захисту, житлово-комунального та побутового обслуговування, підтримки найбільш уразливих категорій населення, відродження зруйнованої війною поселенської мережі, збереження природного довкілля.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Встановлено, що економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад представляє собою сукупність компонент, цілеспрямований взаємозв'язок і взаємодія яких в кластерному просторі покликані забезпечувати ефективне функціонування всієї економічної системи громади. Складовими елементами такого механізму виступають наявні та залучені в громаду ресурси, методи управління, інститути та економіко-соціальні відносини між суб'єктами економічної діяльності.

Обґрунтовано, що економічний механізм управління залученням інвестицій у розвиток підприємств територіальних громад передбачає цілеспрямовану взаємодію підприємств, органів державної влади та місцевого самоврядування в напрямках, за якими у відповідних територіальних кластерах здійснюється розвиток: ринкової інфраструктури; підприємницької діяльності; державно-приватного партнерства; співпраці з міжнародними фінансовими інститутами; інформаційних систем та технологій; логістичної інфраструктури; транспортної інфраструктури; енергетичної інфраструктури; телекомунікаційної системи; соціальної та екологічної сфери.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на проблемах розвитку територіальних громад стосовно формування в них сприятливого інвестиційного клімату, стимулювання підприємницької діяльності, розвитку ринкової інфраструктури, заохочення державно-приватного партнерства.

Література

1. Бужимська К. О., Царук І. М. Механізми управління розвитком підприємства: сутність і структура. *Бізнес Інформ.* 2020. № 7. С. 278–287. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-278-287>.
2. Єршова О. О. Інституціональне забезпечення механізму управління розвитком бізнес-процесів підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка».* 2019. Вип. 2. С. 85–95. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2\(54\).85-95](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2(54).85-95).
3. Присяжнюк П. В. Механізм управління: сутність, види та складові. *Ефективна економіка.* 2019. № 12. doi: 10.32702/2307-2105-2019.12.150. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7539> (дата звернення: 15.01.2025).
4. Ткачук В. І. Організаційно-економічний механізм у сільськогосподарських підприємствах та його моделювання. *Агросвіт.* 2015. № 23. С. 17–21.
5. Козловський В. О., Дончак Л. Г. Внутрішній економічний механізм виробничих підприємств: монографія. Тернопіль: Крок, 2013. 203 с.
6. Волошина С. В. Економічний механізм управління ефективністю використання матеріальних ресурсів підприємства. *Економіка і суспільство.* 2016. Вип. 3. С. 159–164.
7. Ареф'єва О. В., Побережна З. М. Економічний механізм запобігання ризикам діяльності підприємства під час реалізації антикризового управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2020. Вип. 34. С. 17–23.
8. Зборовська О. М. Економічний механізм управління розвитком промислового підприємства. *Інвестиції: практика та досвід.* 2010. № 2. С. 24–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_2_7 (дата звернення: 14.01.2025).
9. Мацибора Т. В. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві України під час війни: нові виклики та загрози. *Економіка АПК.* 2023. Том 30, № 5. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202305010>.
10. Павлович Р. Ф. Методичний підхід до формування стратегії інвестування в контексті розвитку Національної інноваційної системи. *Економіка і управління.* 2019. № 2. С. 41–50. doi: 10.36919/2312-7872.2.2019.41
11. Баланик І., Іваночко Б. Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Аграрна економіка.* 2023. Т. 16, № 1–2. С. 91–98.
12. Герзанич В., Петрецький І. Економічна сутність та чинники впливу інфраструктурного забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу на розвиток сільських територій. *Геополітика України: історія і сучасність.* 2021. № 2(27). С. 175–187. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2\(27\).175-187](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2(27).175-187).
13. Мацука В. М. Сучасні тренди іноземного інвестування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2023. № 12. С. 88–94. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.12.88>.
14. Малік М. Й., Забуранна Л. В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК.* 2017. Том 24, № 7. С. 5–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_7_3 (дата звернення: 11.01.2025).
15. Томашук І. В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2021. Том 32 (71), № 4. С. 88–101.
16. Малік М. Й., Швець А. А. Роль підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції у розвитку сільських територій. *Економіка АПК.* 2021. Том 28, № 7. С. 50–62. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050>.
17. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій. *Економіка АПК.* 2020. № 11. С. 6–18.
18. Шебанін В., Шебаніна О., Кормишкін Ю. Впровадження принципів циркулярної економіки для сприяння розвитку сільських територій. *Економіка АПК.* 2024. № 31(2). С. 51–59. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202402051>.
19. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2023 році. Київ: Держ. служба статистики України, 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.01.2025).
20. Джерела капітальних інвестицій у 2023 р. Київ: Держ. служба статистики України, 2024. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kindj/arh_kindj_2021_u/ (дата звернення: 11.01.2025).
21. Чисельність наявного населення України. Статистичний збірник. Київ: Держ. служба статистики України, 2022. 82 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_Nas.pdf (дата звернення: 03.01.2025).

References

1. Buzhymyska, K. O., Tsaruk I. M. (2020). Mekhanizmy upravlinnia rozvytkom pidpriumstva: sutnist i struktura [Enterprise development management mechanisms: essence and structure] *Biznes Inform.* № 7. С. 278–287. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-278-287> [in Ukrainian].
2. Yershova, O. O. (2019). Instytutsionalne zabezpechennia mekhanizmu upravlinnia rozvytkom biznes-protsesiv pidpriumstva [Institutional support for the mechanism for managing the development of the enterprise's business processes] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia "Ekonomika".* Vyp. 2(54). S. 85–95. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2\(54\).85-95](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2(54).85-95) [in Ukrainian].
3. Prysiazhniuk, P. V. (2019). Mekhanizm upravlinnia: sutnist, vydy ta skladovi [Management mechanism: essence, types and components] *Efektivna ekonomika.* № 12. doi: 10.32702/2307-2105-2019.12.150; URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7539> [in Ukrainian].

4. Tkachuk, V.I. (2015). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm u silskohospodarskykh pidpriemstvakh ta yoho modeliuvannia [Organizational and economic mechanism in agricultural enterprises and its modeling]. *Ahrosvit*. № 23. S. 17–21 [in Ukrainian].
5. Kozlovskiy, V.O., Donchak, L.H. (2013). Vnutrishnii ekonomichnyi mekhanizm vyrobnychkykh pidpriemstv [Internal economic mechanism of manufacturing enterprises]: Monohrafiia. Ternopil: Krok, 203 s. [in Ukrainian].
6. Voloshyna, S.V. (2016). Ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia efektyvnistiu vykorystannia materialnykh resursiv pidpriemstva [Economic mechanism for managing the efficiency of the use of material resources of an enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*. Vyp. 3. S. 159–164 [in Ukrainian].
7. Arefieva, O.V., Poberezhna, Z.M. (2020). Ekonomichnyi mekhanizm zapobihannia ryzykam diialnosti pidpriemstva pid chas realizatsii antykrizovoho upravlinnia [Economic mechanism for preventing risks in enterprise activities during the implementation of anti-crisis management]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vyp. 34. S. 17–23 [in Ukrainian].
8. Zborovska, O.M. (2010). Ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia rozvytkom promysloвого pidpriemstva [Economic mechanism for managing the development of an industrial enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 2. S. 24–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_2_7 [in Ukrainian].
9. Matsyhora, T.V. (2023). Investytsiina diialnist u silskomu gospodarstvi Ukrainy pid chas viiny: novi vyklyky ta zahrozy [Investment activity in Ukrainian agriculture during the war: new challenges and threats]. *Ekonomika APK*. Tom 30. № 5. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202305010> [in Ukrainian].
10. Pavlovych, R.F. (2019). Metodychnyi pidkhid do formuvannia stratehii investuvannia v konteksti rozvytku Natsionalnoi innovatsiinoi systemy [Methodical approach to forming an investment strategy in the context of the development of the National Innovation System]. *Ekonomika i upravlinnia*. № 2. S. 41–50. doi: 10.36919/2312-7872.2.2019.41 [in Ukrainian].
11. Balaniuk, I., Ivanochko, B. (2023). Investytsiine zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorialnykh hromad [Investment support for the socio-economic development of territorial communities]. *Ahrarna ekonomika*. T. 16, № 1–2. S. 91–98 [in Ukrainian].
12. Herzanych, V., Petretskiy, I. (2021). Ekonomichna sutnist ta chynnyky vplyvu infrastruktturnoho zabezpechennia innovatsiino-investytsiinoho protsesu na rozvytok silskykh terytorii [Economic essence and factors of influence of infrastructure support of innovation and investment process on development of rural areas]. *Heopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist*. № 2(27). S. 175–187. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2\(27\).175-187](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2(27).175-187) [in Ukrainian].
13. Matsuka, V.M. (2023). Suchasni trendy inozemnoho investuvannia v Ukraini [Current trends in foreign investment in Ukraine. Investments: practice and experience]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 12. S. 88–94. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.12.88> [in Ukrainian].
14. Malik, M.Y., Zaburanna, L.V. (2017). Rozvytok silskykh terytorii v umovakh detsentralizatsii vlady [Development of rural areas in the context of decentralization of power]. *Ekonomika APK*. Tom 24, № 7. S. 5–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_7_3 [in Ukrainian].
15. Tomashuk, I.V. (2021). Rozvytok silskykh terytorii v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Development of rural areas in the context of decentralization of power in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Ekonomika i upravlinnia*. Tom 32 (71), № 4. S. 88–101 [in Ukrainian].
16. Malik, M.Y., Shvets, A.A. (2021). Rol pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehratsii u rozvytku silskykh terytorii [The role of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration in the development of rural areas]. *Ekonomika APK*. Tom 28, № 7. S. 50–62. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050> [in Ukrainian].
17. Hadzalo, Ya.M., Luzan, Yu.Ya. (2020). Udoskonalennia derzhavnogo upravlinnia rozvytkom ahrarynoho sektoru ekonomiky ta silskykh terytorii [Improving public administration of the development of the agricultural sector of the economy and rural areas]. *Ekonomika APK*. № 11. S. 6–18 [in Ukrainian].
18. Shebanin, V., Shebanina, O., & Kormyshkin, Iu. (2024). Implementation of circular economy principles to promote the development of rural areas. *Ekonomika APK*. 31(2). S. 51–59. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202402051>.
19. Kilkist diiuchykh subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2023 rotsi [Number of operating business entities by type of economic activity in 2023]. Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy, 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
20. Dzherela kapitalnykh investytsii u 2023 r. [Capital investments by funding sources in 2023]. Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy, 2024. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kindj/arh_kindj_2021_u/ [in Ukrainian].
21. Chyselnist naiavnogo naseleння Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk [The current population of Ukraine]. Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy, 2022. 82 s. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_Nas.pdf [in Ukrainian].